

УДК 343.9(477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.1.04>**ЛІДІЯ ІВАНІВНА КАЛЕНІЧЕНКО,**

доктор юридичних наук, професор,
Головне управління національної поліції в Харківській області,
відділ запобігання корупції;

 <https://orcid.org/0000-0003-4068-4729>,
e-mail: kalenichenkolida@gmail.com;

ДМИТРО ВІКТОРОВИЧ СЛИНЬКО,

доктор юридичних наук, професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра теорії та історії держави і права;

 <https://orcid.org/0000-0001-7960-615X>,
e-mail: dimasdv1974@gmail.com.

ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ВИДИ КОРУПЦІЇ

Корупція є негативним, динамічним, об'єктивно існуючим, соціальним явищем. Основні ознаки корупції: 1) вчиняється спеціальним суб'єктом права; 2) вчиняється у межах службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей; 4) вчиняється з метою отримання неправомірної вигоди для себе або інших осіб (законодавець встановлює дві форми вчинення корупції: а) прийняття неправомірної вигоди; б) прийняття обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди); 5) вчиняється в певній формі.

Основними критеріями розподілу корупції на види є: територіальна ознака, форма вчинення, час дії, сфера життя, вид юридичної відповідальності, до якої притягається особа за вчинення корупції.

Ключові слова: корупція, корупційне правопорушення, корупційне діяння.

Оригінальна стаття

ВСТУП. Корупція – це багатоаспектне явище, яке є невід'ємною частиною суспільного життя будь-якої держави незалежно від її географічного розташування, економічного та політичного рівня розвитку. На всіх етапах розвитку суспільства і державності корупція існувала та існує в тих чи інших проявах (формах). При цьому незалежно від виду, характеру, ступеня цього явища, воно однозначно є негативним, а також тією чи іншою мірою завдає шкоди як окремим правовим відносинам, так і суспільству та державі в цілому.

Аналіз природи та сутності корупції свідчить, що це явище є об'єктивною реальністю розвитку суспільства та державності. І очевидно, що це негативне явище повністю викоринити у свідомості та реальному житті людей неможливо. Такий стан речей не обумовлює «виправдання» корупції, визнання її однією з умов прийняття рішень у процесі здійснення правотворчої, правозастосовної, правотлумачної діяльності.

Аналіз національних правових систем сучасних країн – економічних лідерів світу свідчить, що створення дієвих механізмів виявлення, запобігання, протидії корупції можливе. При цьому слід розуміти, що такого роду механізми дозволяють звести до мінімуму про-

яви та наслідки корупції, знизити рівень і ступінь її суспільної небезпеки, а не подолати її взагалі. Людство розвивається, життя змінюється і корупція також є динамічною, це породжує необхідність постійного доопрацювання механізмів її виявлення, запобігання, протидії.

На сучасному етапі державотворення в Україні проблема боротьби з корупцією є однією з актуальних і першочергових. Корупція в різних її видах і формах негативно впливає на весь процес правового регулювання, а отже, тією чи іншою мірою впливає на всі аспекти суспільного життя – економіку, політику, управління. Подальший розвиток України не можливий без ефективної протидії корупції як негативного соціального явища, що перешкоджає нормальному функціонуванню політичних, соціальних, економічних відносин і громадського суспільства та держави загалом (Podorozhnyi et al., 2020, p. 304).

В Україні масштаби корупційних діянь є критичними і набули характеру реальної загрози національній безпеці та конституційному ладу. Корумповані відносини все більше витісняють правові, моральні відносини між людьми, з аномалії поступово перетворюються на норму поведінки (Васильєва, 2019). Згідно з рейтингом, опублікованим Transparency

International, Україна посідає 126 місце із 180 країн за індексом сприйняття корупції за 2019 р. Така статистика свідчить про першочерговий пріоритет боротьби з корупцією в нашій державі (Bondarenko et al., 2020, p. 407).

У зв'язку з цим розроблення та закріплення дієвого механізму виявлення, протидії та запобігання корупції є однією з актуальних проблем сьогодення, що стоять перед українською державною владою та суспільством. Однією з умов, які впливають на успішність вирішення цього завдання, є дослідження теоретичних основ соціально-правового явища корупції. Адже від розуміння сутності корупції, її видів, типів, які існують на цьому етапі розвитку державності та суспільства в Україні, певною мірою залежить побудова ефективного механізму виявлення, протидії, запобігання та боротьби з корупцією. А отже, залежить довіра громадян, людей до державних органів, державних службовців, посадових осіб та держави в цілому.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. У науковій статті ми поставили собі за *мету* проаналізувати сутність корупції, визначити її зміст і основні види (форми). Для цього необхідно вирішити такі *завдання*: по-перше, виокремити та проаналізувати основні суттєві ознаки корупції; по-друге, визначити критерії поділу корупції на види та здійснити класифікацію цього соціально-правового явища за ними.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ. В юридичній науковій літературі різні аспекти проблеми корупції неодноразово досліджували такі вчені-правознавці, як А. В. Боровик, О. Ю. Бусол, О. І. Васильєва, Н. В. Васильєва, Б. М. Головкін, В. М. Киричко, С. М. Клімова, І. Є. Мезенцева, М. І. Мельник, М. В. Романов, А. В. Савченко, О. В. Терещук та ін. Однак на загальнотеоретичному рівні поняття, зміст і види (форми) корупції потребують додаткового спеціального дослідження. Виконання цих завдань, на наш погляд, з одного боку, дозволить збагатити ідеологічний елемент правової свідомості, а з іншого, – надасть «сучасні» знання та уявлення про корупцію як негативне соціально-правове явище.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Авторське поєднання сучасних методів наукового пізнання обумовило нове цілісне змістове осмислення сутності такого правового явища, як корупція. У підґрунтя аналізу сутності корупції як складного динамічного багатоаспектного явища було покладено філософський метод матеріалістичної діалектики. Такий підхід до розуміння корупції як відносно відокремленого правового явища та правової дійсності в цілому дозволив з'ясувати і проаналізувати

сутнісні ознаки досліджуваного соціально-правового явища.

Під час аналізу сутності поняття «корупція», виокремлення і дослідження особливостей цього правового явища та основних видів було використано низку загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. У процесі роботи над науковою статтею застосовувалися такі загальнонаукові методи, як метод аналізу і синтезу, системний метод, метод сходження від абстрактного до конкретного, герменевтичний метод, метод класифікації. Метод аналізу дозволив виокремити основні сутнісні ознаки корупції та вивчити їх. За допомогою методу синтезу була створена єдина цілісна характеристика сутності корупції як соціально-правового явища. Системний метод дав можливість проаналізувати корупцію як одне з об'єктивно існуючих у суспільному житті явищ. Метод сходження від абстрактного до конкретного дозволив, сформулювавши визначення корупції, перейти до аналізу її конкретних видів. Герменевтичний метод використовувався під час аналізу етимологічного значення терміна корупція та окремих положень міжнародно-правових актів, Закону України «Про запобігання корупції». Метод класифікації застосовувався у процесі поділу поняття «корупція» на види.

Серед спеціальних наукових методів використовувалися: системно-структурний метод, метод структурно-функціонального аналізу, порівняльно-правовий метод, логіко-семантичний і логіко-юридичний методи. Системно-структурний метод дозволив дослідити сутність корупції як правового явища, яке виникає та існує в соціальній і правовій системах. Метод структурно-функціонального аналізу використовувався під час визначення підходів до розуміння сутнісних ознак корупції в міжнародних і національних нормативно-правових актах. Порівняльно-правовий метод дозволив зіставити існуючі на міжнародному та національному нормативно-правових рівнях сутнісні ознаки корупції. Логіко-семантичний та логіко-юридичний методи дозволили сформулювати основні ознаки корупції як правового явища.

Емпіричну базу дослідження становлять наукові праці фахівців у галузі соціології, психології, філософії, економіки та права. Нормативною основою проведення дослідження для досягнення поставленої у нашій науковій статті мети є міжнародні нормативно-правові акти та закони України, які містять визначення поняття «корупція» (закон України «Про запобігання корупції», Кодекс поведінки посадових

осіб по підтриманню правопорядку, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією тощо). Інформаційну базу наукової статті посилюють довідкові видання за темою дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Аналіз сутності, змісту і проявів будь-якого явища тісно пов'язаний із його поняттям. Визначення дефініції будь-якого явища тісно пов'язано з етимологією слова.

Укладачі Великого тлумачного словнику сучасної української мови визначають «корупцію» як пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення, підкупність, продажність урядовців і громадських діячів (Бусел та ін., 2003, с. 258).

В Юридичному словнику корупцію визначено як форму зловживання владою, яка пов'язана з підкупом посадових осіб, та як процес, пов'язаний із використанням посадовою особою своїх повноважень з метою особистого збагачення, використовуючи підкуп та дачу хабарів (Шемшученко та ін., 1996, с. 220).

З етимологічного значення поняття «корупція» ми можемо виокремити такі основні ознаки цього явища:

- вчиняється спеціальним суб'єктом права, посадовою особою;
- вчиняється в межах службового становища (пов'язане з використанням посадовою особою своїх повноважень);
- є формою зловживання владою;
- вчиняється з метою особистого збагачення.

На сторінках юридичної наукової літератури корупцію визначають як соціально-правове або кримінологічне явище, яке охоплює сукупність суспільно-небезпечних діянь, як криміналізованих, так і (за різними причинами) не криміналізованих у державі, але визнаних протиправними у світовій практиці (Лунеев, 2000, с. 101).

На думку О. В. Терещука (2000, с. 20), явище корупції виявляється у двох аспектах. З одного боку, корупція є протизаконним діянням посадових осіб, спрямованим на особисте збагачення, а з іншого, – це стійкий зв'язок представників владно-управлінських структур зі злочинним середовищем і сприяння йому у протиправній діяльності шляхом використання наданих їм державою повноважень. Науковець хоч і наголошує на двох аспектах корупції, її сутність, на нашу думку, зводиться до використання посадовою особою її повноважень з метою задоволення особистісних інтересів.

Е. В. Невмережицький (2008, с. 62) визначає корупцію як соціально небезпечне явище, змістом якого є система негативних поглядів, настанов і діянь службових осіб інститутів влади та управління, державних і недержавних підприємств, організацій і установ, політичних партій та громадських організацій, спрямованих на задоволення особистих, групових або корпоративних інтересів шляхом використання свого службового становища, всупереч інтересам суспільства та держави. Звернемо окремо увагу на те, що наголос у визначенні корупції вчений робить на використанні суб'єктом корупційного правопорушення свого службового становища. При цьому службове становище суб'єкт корупційного правопорушення використовує у своїх власних інтересах із метою досягнення для себе (як персоніфіковано, так і на користь інших осіб, інтереси яких є дотичними до персональних інтересів суб'єкта) вигоди.

На відміну від попереднього визначення корупції, в цій дефініції Е. В. Невмережицький, крім таких суттєвих її ознак, як соціальна небезпечність, негативність поглядів, настанов і діянь суб'єкта корупційного правопорушення, акцентує увагу на досить широкому колі суб'єктів корупційних діянь. Дослідник визначає суб'єктами вчинення корупційних правопорушень службових осіб інститутів влади та управління, державних і недержавних підприємств, організацій і установ, політичних партій та громадських організацій.

В. В. Нонік (2019, с. 104) характеризує корупцію як негативне явище, що «отрує» суспільне життя будь-якої держави. Він зазначає, що проблеми корупції залишаються одними з найболючіших у системі органів державної влади. Вони гальмують її розвиток, а запобігання та дієва протидія корупції зазвичай не базуються на розумінні причин її виникнення. Саме тому виникає необхідність конкретизації змісту елементів сутнісного наповнення дефініції «корупція», що забезпечує модельну семантику теоретичного базису вироблення конкретних технологій і методик, здатних зменшити корупційні прояви та ризики, спричинені їх появою. На думку науковця, основним завданням для будь-якої держави є визначення причин та умов учинення корупційних правопорушень і розроблення механізму зведення їх до мінімуму.

На думку К. М. Рудого (2015, с. 69), корупція в Україні є складним соціальним явищем, яке негативно впливає на всі аспекти політичного і соціально-економічного розвитку суспільства та держави, загрожує демократії та правам людини, реалізації принципу верховенства

права, підриває соціальну справедливість, легітимність публічних інститутів, добробут, завдає шкоди суспільству, соціальному прогресу та національній безпеці. Вчений окремо звертає увагу на те, що корупція стала універсальною проблемою, яка впливає на всі сфери суспільного життя, а найбільше вражає сферу взаємовідносин громадян з органами державної влади та місцевого самоврядування, з якими найчастіше стикаються громадяни при реалізації своїх конституційних прав.

Д. В. Костенко (2018) визначає корупцію складним соціальним явищем, яке здійснює негативний вплив як на політичний, так і на соціально-економічний розвиток суспільства та держави загалом. Дослідник наголошує, що корупція «передбачає» скоєння протиправних вчинків. Корупція є зловживанням владою і/або службовим становищем задля одержання певної вигоди, що передбачає здійснення протиправної діяльності. На нашу думку, слід звернути увагу, що Д. В. Костенко розглядає корупцію у трьох площинах: соціальній, політичній і психологічній. Тобто він пропонує розуміти сутність цього явища з точки зору призми соціуму, психології та політичної системи. Такий стан речей вказує на комплексний багатоаспектний підхід науковця до дослідження сутності корупції.

Спираючись на вищенаведені визначення поняття «корупція» в науковій літературі, маємо підстави відмітити, що до основних ознак цього правового явища вчені-правознавці відносять такі:

- суспільна небезпечність;
- спеціальний суб'єкт учинення, посадова особа;
- вчиняється з метою задоволення особистих потреб, збагачення;
- вчиняється шляхом використання службових повноважень.

При цьому характерним для всіх вищезначених понять корупції є те, що дослідники одноставно під час характеристики цього правового явища вказують на його суспільну соціальну негативність, яка завдає шкоди суспільним відносинам у сферах економіки, політики, культури тощо.

У ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» корупція визначається як використання особою, на яку поширюється дія цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, на яку поширю-

ється дія цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей¹.

Виходячи із положень вищезазначеної статті, маємо підстави виокремити такі ознаки корупції, якими це явище повинно володіти для того, щоб бути визнаним законодавцем як таке (як корупція):

- вчиняється спеціальним суб'єктом права, особою, яка визначена у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»;
- вчиняється в межах службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей;
- вчиняється з метою отримання неправомірної вигоди для себе або інших осіб;
- існує у двох формах: а) прийняття неправомірної вигоди, обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди; б) обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

В антикорупційних міжнародно-правових актах немає єдиного розуміння сутності поняття «корупція». Кодекс поведінки посадових осіб, ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 р., визначає корупцію як «скоєння будь-яких дій при виконанні обов'язків, або у зв'язку з цими обов'язками в результаті прийняття подарунків, обіцянок чи стимулів, чи їх незаконне одержання кожен раз, коли має місце така дія або бездіяльність»². При цьому слід окремо відмітити, що положення цього міжнародно-правового акта чітко встановлюють необхідність визначення поняття «корупція» національним правом кожної держави самостійно.

Положення Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції чітко не визначають поняття корупції, хоча містять перелік злочинів, які віднесено до корупційних³.

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 24.01.2022).

² Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку : Резолюція Ген. Асамблеї ООН від 17.12.1979 № 34/169 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282 (дата звернення: 24.01.2022).

³ Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією : від 27.01.1999 № ETS173 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL:

У Цивільній конвенції про боротьбу з корупцією Ради Європи корупція визначається як прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дача або одержання хабара чи будь-яка інша неправомірна вигода або можливість її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, яка отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи¹.

Спираючись на норми міжнародного законодавства, які ратифіковані Україною, а отже, є частиною національного законодавства нашої держави, маємо підстави до основних ознак корупції віднести такі:

- вчиняється посадовою особою;
- вчиняється під час виконання обов'язків, тобто під час виконання службових повноважень;
- вчиняється в результаті або з метою отримання хабара, будь-якої іншої неправомірної вигоди;
- вчиняється у формі прямого чи опосередкованого вимагання, пропонування, надання або одержання хабара чи іншої неправомірної вигоди;
- результатом корупції є неналежне виконання обов'язків.

Корупція як правове явище є багатоаспектною та багатогранною. Із метою дослідження її сутності, на нашу думку, доцільно провести класифікацію, виокремити основні види корупції. Одразу звертаємо увагу не те, що однією з основних ознак правильної класифікації будь-якого явища є виокремлення критерію (підстави) поділу явища на види.

За *територіальною ознакою*, на наш погляд, слід розрізняти внутрішньодержавну (національну) та транснаціональну корупцію. Джерела походження корупції є досить різноманітними та формуються не лише всередині країни, а й за її межами. Сучасні корупційні загрози пов'язані як з наслідками невиваженої внутрішньої та зовнішньої антикорупційної політики в країні, так і з активністю зовнішніх

суб'єктів (як іноземних держав, так і окремих іноземних громадян і транснаціональних корпорацій) (Сокурєнко, 2016). Результатом саме невиваженої внутрішньої та зовнішньої антикорупційної політики в країні є прояви внутрішньодержавної (національної) та транснаціональної (міждержавної) корупції.

Корупція є негативним, деструктивним явищем як для окремої держави, так і для всього світу. Задля ефективної, комплексної та всеохоплюючої протидії цьому деструктивному явищу заходів, які вживаються виключно на внутрішньодержавному рівні, недостатньо. Саме тому такого важливого значення набуває міжнародна співпраця у сфері протидії корупції (Bondarenko et al., 2020, p. 407).

Спираючись на довідкові документи ООН та Ради Європи, *залежно від форми вчинення* корупційної діяльності слід розрізняти так її види: хабарництво, шахрайство, вимагання, розтрата (привласнення) публічних коштів, клієнтизм, лобізм, фаворизм, кумівство (непотизм), захоплення держави (state capture) (Головкін та ін., 2019, с. 8).

В юридичній науковій літературі існує точка зору, що кумівство (непотизм), фаворитизм є прихованими формами корупції, які безпосередньо призводять до конфлікту інтересів і створюють корупційні ризики при здійсненні службових повноважень. Кумівство (непотизм), фаворитизм характеризуються бажанням розбагатіти, підвищити власний статус у соціальній ієрархії, працевлаштувати друзів і родичів, усуненням компетентнісного підходу при призначенні на керівні посади в органах державної влади та місцевого самоврядування (Тутко et al., 2020, p. 168).

Взагалі, кумівство (непотизм), фаворитизм є нейтральними з точки зору корупції, але за певних умов можуть призвести до конфлікту інтересів і корупції. Ці явища є основою приватних інтересів, через дружбу чи спорідненість вони стимулюють конфлікт інтересів, який, у свою чергу, є корупційним ризиком. Основним показником такого роду корупційного ризику є наявність інтересів органів державної влади через здійснення службових повноважень посадовою особою, уповноваженою на виконання функцій держави. Між здійсненням делегованих повноважень та особистими інтересами посадової особи можуть бути протиріччя, і ці протиріччя є чинниками корупційного ризику, коли йдеться про фаворитизм та кумівство. Однак є й інший бік кумівства та фаворитизму. Такі соціальні явища не у всіх сферах суспільного життя негативно впливають на виконання професійних обов'язків.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101 (дата звернення: 24.01.2022); Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : від 31.10.2003 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 24.01.2022).

¹ Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією : від 04.11.1999 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102 (дата звернення: 24.01.2022).

Про позитивний вплив кумівства (непотизму), фаворитизму можна говорити, коли йдеться про династичні кампанії, які базуються на власній мотивації досягнення добробуту і збільшення прибутку. Коли йдеться про державні органи й органи місцевого самоврядування, кумівство (непотизм) і фаворитизм є умовами, які певною мірою обумовлюють корупцію.

Крім зазначених видів корупції, спираючись на визначення цього правового явища, яке дає законодавець у Законі України «Про запобігання корупції», вважаємо за доцільне залежно від форми вчинення корупційного діяння розрізняти такі види: прийняття неправомірної вигоди; прийняття обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди¹.

Деякі вчені-правознавці умовно поділяють корупцію на «світлу», «сіру» та «чорну». При цьому «світлою» корупцією визначають корупційну поведінку, яка не пов'язана з виконанням обов'язків по службі, виявляється у вигляді вдячності за надану послугу. «Сіра» корупція є корупційною поведінкою, яка пов'язана з порушенням посадових обов'язків. «Чорна» корупція – це корупційна поведінка, яка пов'язана з посадовими правопорушеннями чи з участю в організованій злочинній діяльності (Баранов, 2002, с. 98). Звернемо увагу на те, що, поділяючи корупцію на «світлу», «сіру», «чорну», В. М. Баранов не виокремлює критерій, підставу поділу цього правового явища на види, а це є однією із суттєвих логічних помилок класифікації. Беручи до уваги характеристику наведених видів корупції, на наш погляд, підставою поділу корупції на запропоновані види є форма корупційного діяння.

Крім виокремлених видів корупції, слід розрізняти: за часом дії – однократну (однократне діяння) та пролонговану корупцію; залежно від сфери життя – політичну, економічну, управлінську, соціальну, правову корупцію; залежно від виду юридичної відповідальності – корупцію, за яку законодавець передбачає кримінальну, адміністративну, цивільну, дисциплінарну відповідальність.

Прикладами корупційних злочинів, за які у Кримінальному кодексі України встановлено кримінальну відповідальність, є: привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191); нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи на-

дання кредитів із бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210); викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262); викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308); викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 312); викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням (ст. 313); порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 320); підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354); викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357); зловживання владою або службовим становищем (ст. 364); зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 352-2) тощо².

Адміністративна відповідальність встановлена такими статтями Кодексу України про адміністративні правопорушення: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4); порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5); порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6); порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172-7); незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (ст. 172-8); нежиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9)³.

² Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 24.01.2022).

³ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 24.1.2022).

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 24.01.2022).

ВИСНОВКИ. Отже, корупція є негативним, динамічним, об'єктивно існуючим соціальним явищем, яке породжує необхідність постійного її дослідження з метою створення нових, зміни існуючих механізмів її виявлення, запобігання та протидії.

Дослідження сутності корупції передбачає виокремлення та аналіз її основних суттєвих ознак. Для того, щоб те явище (діяння), яке характеризується, було визнано корупційним діянням, необхідна наявність усіх суттєвих ознак такого різновиду правопорушення. Тобто без наявності хоча б однієї суттєвої ознаки явище не може бути визнане корупцією.

Основними нормативно-правовими актами міжнародного та національного рівнів, аналіз приписів яких дозволяє виокремити основні суттєві ознаки корупції, є: Закон України «Про запобігання корупції», Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією тощо.

Корупція як правове явище може бути класифікована за різними критеріями. Основ-

ними критеріями розподілу корупції на види є: територіальна ознака, форма вчинення, час дії, сфера життя, вид юридичної відповідальності, до якої притягається особа за вчинення корупції.

За територіальною ознакою слід розрізняти внутрішньодержавну (національну) і транснаціональну корупцію.

Залежно від форми вчинення корупційної діяльності слід розрізняти хабарництво, шахрайство, вимагання, розтрату (привласнення) публічних коштів, клієнтизм, лобізм, фаворизм, кумівство (непотизм), захоплення держави.

Залежно від форми вчинення корупційного діяння слід розрізняти такі види: прийняття неправомірної вигоди; прийняття обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди.

За часом дії корупція поділяється на однократну (однократне діяння) та пролонговану; залежно від сфери життя – на політичну, економічну, управлінську, соціальну, правову; залежно від виду юридичної відповідальності – на корупцію, за яку законодавець передбачає кримінальну, адміністративну, цивільну, дисциплінарну відповідальність.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Баранов В. М. Теневое право : монографія. Новгород, 2002. 165 с.
2. Васильєва О. І., Васильєва Н. В. Корупція – одна з найактуальніших проблем сучасності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 6. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/3.pdf.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2003. 1440 с.
4. Запобігання корупції : підручник / за заг. ред. Б. М. Головкина. Харків : Право, 2019. 296 с.
5. Костенко Д. В. Поняття корупції, її сутнісні характеристики, основні підходи дослідження. *Державно-управлінські студії*. 2018. № 10. URL: <http://box5800.temp.domains/~ipkeduua/poniattia-koruptsii-yii-sutnisi-kharaktery%20styky-osnovni-pidkhody-doslidzhennia/> (дата звернення: 24.01.2022).
6. Лунеев В. В. Коррупция: политические, экономические, организационные и правовые проблемы. *Государство и право*. 2000. № 4. С. 99–111.
7. Невмережицький Е. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія. Київ : КНТ, 2008. 368 с.
8. Нонік В. В. Дослідження сутності та трактування поняття «корупція»: еволюційний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 99–105.
9. Рудой К. М. Запобігання корупції як напрямок забезпечення міжнародної безпеки. *Правова держава*. 2015. № 19. С. 69–73.
10. Сокурєнко В. В. Корупція як зовнішня загроза Національній безпеці України // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 9 груд. 2016 р.) / редкол.: В. В. Черней та ін. ; МВС України, Нац. акад. внутр. справ, Нац. акад. правових наук України, ГС «Центр запобігання та протидії корупції». Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 103–105.
11. Терещук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2000. 177 с.
12. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ, 1996. 696 с.
13. Bondarenko O., Reznik O., Garmash Ye., Andriichenko N., Stohova O. Participation of Ukraine in International Cooperation against Corruption. *Amazonia Investiga*. 2020. No. 9 (29). Pp. 407–416. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.29.05.45>.
14. Podorozhnyi Ye., Obushenko N., Harbuziuk K., Platkovska O. Legislative regulation of grounds for dismissal of an employee for committing a corruption or corruption-related offense. *Amazonia Investiga*. 2020. No. 9 (26). Pp. 304–310. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.26.02.34>.

15. Tytko A., Smokovych M., Dorokhina Yu., Chernenzenko O., Stremenovskiy S. Nepotism, favoritism and cronyism as a source of conflict of interest: corruption or not? *Amazonia Investiga*. 2020. No. 9 (29). Pp. 163–169. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.29.05.19>.

Надійшла до редакції: 29.01.2022

КАЛЕНИЧЕНКО Л. И., СЛИНЬКО Д. В. ПОНЯТИЕ, ПРИЗНАКИ И ВИДЫ КОРРУПЦИИ

Коррупция является негативным динамическим объективно существующим социальным явлением. К основным признакам коррупции относятся такие: 1) совершается специальным субъектом права; 2) совершается в пределах служебных полномочий или связанных с ними возможностей; 4) совершается с целью получения неправомерной выгоды для себя или других лиц (законодатель устанавливает две формы совершения коррупции: а) принятие неправомерной выгоды; б) принятие обещания/предложения неправомерной выгоды); 5) совершается в определенной форме. Основными критериями распределения коррупции на виды являются территориальный признак, форма совершения, время действия, сфера жизни, вид юридической ответственности, к которой привлекается лицо за совершение коррупции.

Ключевые слова: коррупция, коррупционное правонарушение, коррупционное деяние.

KALIENICHENKO L. I., SLYNKO D. V. CONCEPT, FEATURES AND TYPES OF CORRUPTION

Corruption is a negative dynamic objectively existing social phenomenon, which necessitates its constant research in order to create new, change existing mechanisms for its detection, prevention and counteraction. In the process of working on a scientific article, such general scientific methods as hermeneutic and classification method were used. The hermeneutic method was used during the analysis of the etymological meaning of the term corruption and certain provisions of international legal acts, the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption”. The method of classification was used in the process of dividing the concept of “corruption” into types. Among the special scientific methods logical-semantic and logical-legal were used. They allowed us to formulate the main features of corruption as a legal phenomenon.

The main features of corruption: 1) committed by a special subject of law; 2) is performed within the scope of official authority or related opportunities; 4) is committed for the purpose of obtaining illegal benefit for oneself or other persons; 5) is committed in a certain form (the legislator establishes two forms of corruption: a) acceptance of illegal benefit or acceptance of a promise / proposal of illegal benefit; b) a promise / proposal or provision of illegal benefit to a person specified in Part 1 of Art. 3 of the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption”); 6) the result is improper performance of duties. The main criteria for the division of corruption into types are the territorial feature, form of commission, duration, sphere of life, type of legal responsibility to which a person is brought for committing corruption. On a territorial basis, a distinction should be made between domestic (national) and transnational corruption, depending on the form of corruption - bribery, fraud, extortion, embezzlement (misappropriation) of public funds, clientelism, lobbying, favoritism, nepotism, state capture. In addition to these types of corruption, based on the definition of this legal phenomenon, which gives the legislator in the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption”, depending on the form of corruption, the following types should be distinguished: acceptance of illegal gain; acceptance of a promise / proposal of illegal benefit. According to the time of action, a distinction should be made between one-time (one-time action) and prolonged corruption; depending on the sphere of life there is political, economic, managerial, social, legal corruption; depending on the type of legal liability there is corruption, for which the legislator provides for criminal, administrative, civil, disciplinary liability.

Keywords: corruption, corruption offense, corruption act.

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Каленіченко Л. І., Слинко Д. В. Поняття, ознаки та види корупції. *Право і безпека*. 2022. № 1 (84). С. 39–46. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.1.04>.

Citation (APA): Kalienichenko, L. I., and Slynko, D. V. (2022). Concept, features and types of corruption. *Law and Safety*, 1(84), 39–46. <https://doi.org/10.32631/pb.2022.1.04>.